

ביאורים

הרמב"ם מסיים את טענותיו כנגד הקנאי בנקודה המהותית ביותר - אילו היה יודע שדבריו נאמרים לפני ה', לא היה נופל. שורש הטעות של הקנאי היא חיסרון ביראת שמים. כאשר אדם חש שהוא עומד לפני ה', הוא נחשף אל הממד הרוחני, העולם הפנימי - עולם מדויק ועמוק. הוא יודע להגדיר את הדברים בצורה ברורה וקצרה, לגעת בעיקרי הדברים, והכי חשוב - לבחון את הדברים במבט מעמיק שחודר את הרובד השטחי.

למרות כל הטענות החמורות שהעלה עד כה הרמב"ם, הוא מציין שלא היה צורך להגיב על הדברים. כאשר אנו שומעים תוכחה, גם אם היא אינה נכונה ומדויקת, ואפילו כוללת אמירות מוטעות לחלוטין שמקורן בשגיאות חמורות בעניינים יסודיים - יש לשמוע את הדברים בענווה ומתוך בושה בחטאינו והפגמים שבהם אנו לוקים. אף לאומר הדברים היינו מתייחסים בכבוד ואומרים שלמרות שטעה - לשם שמים נתכוון. יש לברור את הטוב מתוך הפסול ולקחת את הנקודה הטובה שקיימת מולנו - קריאה לשוב אל ה' ולקיים דברו במסירות, ובודאי שיש לנו במה להשתפר בתחום זה. כמובן אין ליישם את הדברים בצורה המעוותת שבה נאמרו, אבל בהחלט אפשר לקחת מהם חיוק לדרכה האמתית של התורה ולהוציא מעז מתוק.

אך ישנה אמירה אחת שכנגדה אסור לשתוק - פגיעה במצוות ה'. אותו קנאי טען שלאותם אנוסים אין שכר על המצוות שהם עושים. טענה כזאת עלולה להתגלגל לאדם שאינו בקי בתורה והוא יפסיק לקיים מצוות. המצוות הן אבן יסוד בדרכה של היהדות, ואין לשתוק כנגד אפשרות של פגיעה בהן. הן חושפות את האור האלוהי ומביאות אותו לעולם המעשה. 'מצוה' מלשון 'צוותא' - צוות וחיבור אל ה'. הרמב"ם מגלה לנו שמכל הטעויות החמורות בדברי הקנאי שכנגדן טען עד כה - טעות זו היא הקשה והחמורה מכולן, וכדי להפריכה כתב הרמב"ם את האיגרת.

הרחבות

• האם הישמעאלים נחשבים לעובדי עבודה זרה?

ואמר כמו כן שהישמעאלים יש להם עבודה זרה במקרה. הראשונים דנו בשאלה האם הישמעאלים נחשבים לעובדי עבודה זרה. מצד אחד הם מאמינים באל אחד, אולם מצד שני הם משתחווים לאבן במקרה, וכן הגמרא אומרת שיש מקום עבודה זרה בארץ ערב (ערביא) [עבודה זרה יא:]. בשאלה זו נחלקו הראשונים: הרמב"ם סובר שאכן בתחילה הישמעאלים היו עובדי עבודה זרה לעבודת פעור ומרקוליס. אולם הישמעאלים כיום "אינם עובדי ע"ז כלל, וכבר נכרתה מפיהם ומלבם, והם מיחדים לאל יתעלה יחוד כראוי... ואם יאמר אדם שהבית שהם מקלסין אותו בית ע"ז הוא, וע"ז צפונה בתוכו שהיו עובדין אותה אבותיהם מה בכך. אלו המשתחווים כנגדו היום אין לבם אלא לשמים. וכבר פירשו רז"ל בסנהדרין שאם השתחוה אדם לבית ע"ז והוא סבור שהוא בית הכנסת הרי לבו מסור לשמים" [שו"ת הרמב"ם, תמח].

לעומת זאת הר"ן סובר שלמקומות הקדושים לישמעאלים יש דין עבודה זרה, כיוון ש"אף על פי שאין טועים אחריהם לעשותן אלהות, הואיל ומשתחווים לפנייהם השתחואה של אלהות (כלומר שעובדים ומשתחווים לאותם מקומות, כגון לאבן שבמכה) דין עבודת אלילים יש להן" [חידושי הר"ן סנהדרין סא:]. אם-כן, הישמעאלים נחשבים לעובדי עבודה זרה אף שמאמינים באל אחד.

ממחלוקת זו נגזרת סוגיה נוספת: האם מותר להיכנס למסגד? הרב וולדנברג פסק כר"ן, שמקום תפילתם של הישמעאלים מוגדר כעבודה זרה ולכן אסור להיכנס אליו [ציץ אליעזר יד, סא]. ואילו הרב עובדיה יוסף טען שאילו היה הר"ן רואה את דברי הרמב"ם, היה מודה לו, כיוון "שבדאי הרמב"ם היה בקי בהם (בישמעאלים) ביותר". על פי זה פסק שמסגדים אינם מוגדרים כמקום עבודה זרה ומותר להיכנס אליהם ואף להתפלל בהם [יביע אומר ז, י"ד, יב]. (ראה להלן הרחבה ביום כט טבת)

ולולי שהספמנו בתחלת דברינו שלא נזכר° כל דברי זה המועתיק - השמעתיים לה, והייתי מאריק, ותראה איך יסכל האדם ערכו לזה השעור° עד שידיבר בדברים האלה, וישלח ידו ויכתב, וינעה כשישאלהו שואל בעד שאלה כמו שזכרנו, וישיב עליה תשובות שאינן פענן, ויביא ראיותיו בעדים זוממין, ובמקלל אביו ואמו, ובמצות ציצית, ובמצות תפלין, ובחורש בשור ובחמור, ובהרבעת בהמה, כאלו השואל ישאלהו שיחבר לו 'אזהרות'° ימנה בהן כל המצוות. ואמר כמו כן שהישמעאלים יש להם עבודה זרה במקרה° ובמקומות אחרים, כאלו השואל ישאלהו אם יעלה לחג שם אם לא. ואמר כמו כן שהמשגע הרג מישראל כ"ד אף, כאלו השואל ישאלהו אם יהיה לו חלק לעולם הבא. ורבים כמו אלה. ובאמת היה ראוי לאיש הזה להתבונן בדרכי שלמה ע"ה באמרו: "אל תבהל על פירי, ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים" (קהלת ה, א), שאלו התבונן בפסוק הזה, היה יודע כי כל מי שישב על שאלה או ידין באסור והתר, שהוא מוציא דבר לפני האלהים, ולא היה נופל במה שנפל.

וה' יודע ועד, שאפלו חרף וגדף יותר ממה שגדף, והטיח° והוסיף דברים יותר ממה שהוסיף - לא היה קשה עלינו דבריו, ולא בקשנו עזר לעצמנו בשום פנים, אבל אמרנו: נשכבה בבשתנו ותכנסנו קלמתנו, כי לה' אלהינו חטאנו אנחנו ואבותינו. והיה מוסיף בעינינו גדלה ומעלה, ונאמר כי לשם שמים נתכונן. לפי שאנו מכירים ערכנו ולא נסכל אותו, וידענו ה' רשענו, עון אבותינו כי חטאנו לה'. ולא היינו תופשים עליו, לולי שכתב שם פרק אַחַד, לא יאות לנו להעלים עין ממונו ולהחריש לנו, והוא אמרו שמי שהתפלל מאנשי השמד° אין לו שכר בתפלה ההיא, ועברה היא בידו. וידענו כי כל מי שיחבר ספר, יהיו דבריו אמת או שקר, אין ספק שיפרסם בידי בני אדם. וזהו מה שהרבה הדעות הנפסדות בבני אדם, לפי שאין בינה ובין הדעות הנפסדות אלא מה שייחק בספר ותעשה לו כת° בלי ספק. לפיכך פחדנו שתגיע התשובה ההיא מאחר ימים בידי עם הארץ, וימצא בה שאין לו שכר בתפלה, ולא יתפלל עוד. וכמו כן יתר המצוות - התבאר מדבריו שאין לו שכר במעשה אחת מהן.

לעילוי נשמת משולם יהודה בן אברהם ז"ל

נזכר - נזכיר. איך יסכל וכו' - איך האדם יוריד את ערך חכמתו. אזהרות - פיוטים המונים את כל המצוות. הטיח - אמר דברים בצורה תקיפה. אנשי השמד - האנשים שהשתמדו. תעשה לו פת - תיווצר חברת אנשים שתאחז בדעה זו.

אור דברי המעתיק

לשיטתו איש משומד שמתפלל - עברה בידו

